

///Cinema

Joel Joan: “El cinema és una expressió d’Estat”

Joel Joan és el president de la recent creada Acadèmia del Cinema Català, una institució que neix amb l’objectiu de reconèixer els valors dels professionals catalans del sector, de defensar els seus interessos i d’esdevenir un gest de reafirmació nacional en un àmbit profundament espanyolitzat. En aquesta entrevista Joel Joan parla amb claredat sobre els elements que impedeixen la normalització en diferents àrees de producció, distribució i exhibició. (Text: Víctor Alexandre)

Quantes vegades t’han preguntat si l’Acadèmia del Cinema Català era necessària?

Preguntar poques, però comentaris sobre quina necessitat hi ha de duplicar institucions moltes. I sempre responc que en el cinema espanyol hi ha un abans i un després de la creació de la seva Acadèmia, malgrat que quan es va crear semblava una bogeria, perquè tothom pensava que l’única acadèmia que hi podia haver era la de Hollywood. Però resulta que vint anys després de crear-se, el cinema espanyol no s’entendria sense ella. I penso que passarà exactament el mateix amb l’Acadèmia i el cinema catalans. En un primer moment, com que els nostres professionals poden veure reconeguda la seva feina amb els Goya, molta gent potser es preguntaria quina necessitat hi ha que els catalans tinguem la nostra pròpia Acadèmia, però la resposta és fàcil: si a França, amb els Cèsar, o a Itàlia, amb els David de Donatello, la nostra gent està molt ben valorada i guanya fins i tot Oscars, com ara Montse Ribé i David Martí, que van guanyar el de millor maquillatge per *El laberinto del fauno*, per què nosaltres no hem de reconèixer els nostres propis valors?

Aquests comentaris te’ls han fet a Catalunya o a Espanya?

A Catalunya. A Espanya la resposta ha estat positiva. La presidenta de l’Acadèmia espanyola, Ángeles González-Sinde, no n’ha dit res en contra. Sap que als Països Catalans hi ha un talent extraordinari que treballa en produccions

internacionals i li sembla raonable que nosaltres vulguem capitalitzar-lo amb el mateix grau d’honor que ells ho fan amb el seu. Els dubtes vénen més de Catalunya, en el sentit que els fa por que Espanya s’emprenyi davant d’aquest gest d’autoestima. Per altra banda, hi ha pel·lícules que els Goya no premiaran mai i que les hem de premiar nosaltres.

Quin és el full de ruta de l’Acadèmia a partir d’ara?

Dependrà dels acadèmics. D’entrada, l’Acadèmia és la institució que dóna un segell i un prestigi a uns premis que fins ara reunien tot el sector de la indústria cinematogràfica de Catalunya, però que no tenien una homologació amb els altres premis internacionals de les mateixes característiques. Vull dir que aquí es donaven els Premis Barcelona i hi participaven totes les associacions del sector, però no se sabia clarament qui els convocava ni qui els atorgava. El que farà l’Acadèmia serà aglutinar el sector cinematogràfic català, que està creixent en talent i en mitjans i que cada dia és més competitiu, i prestigiar els premis que atorgarà anualment. També serà un fòrum de debat que permeti conèixer la problemàtica de tots els col·lectius que integren la indústria del cinema.

Quants membres té ara, l’Acadèmia?

En aquests moments n’hi ha 105. I els membres catalans de l’Acadèmia espanyola són uns 300. Això significa que en poc temps podem tenir entre 200 i 300 membres més.

Aquestes acadèmies no acostumen a ser molt nombroses. La de Hollywood, per exemple, en té 6.000.

l'europea 1.800. Naturalment, no hi pot entrar tothom. S'han de complir uns requisits de qualitat per ser acadèmic. El creixement vindrà a partir del lliurament de premis que es farà el 19 de gener del 2009 i que serà emès en horari de màxima audiència per TV3.

En tot cas, el finançament de l'Acadèmia de Hollywood no prové de la quota que paguen els seus membres sinó de la cerimònia dels Oscar amb la venda dels drets de televisió arreu del món. Aquí no serà així, perquè la gala s'oferirà a través d'una televisió pública. Quines vies de finançament tindrà l'Acadèmia catalana?

A banda de les quotes dels acadèmics, que són elevades, hi ha patrocinadors. Tanmateix, la cadena de televisió que emet la gala anual n'assumeix les despeses com fan les altres cadenes nacionals europees. Que TV3 emeti l'acte en directe i en horari de *prime time* dignificarà els premis, perquè significa que els acull en el seu imaginari nacional. Crec que és un pas molt important que la gala s'emeti en directe i no pas l'endemà pel Canal 33.

Un canvi urgent que la gala necessita és passar de l'autoburla a l'autoestima. L'edició del 2006, presentada per Rosa Maria Sardà i Juanjo Puigcorbè, va ser patètica en aquest sentit. Durant tota la cerimònia no van parar de menysprear el cinema català, que era allò que

suposadament premiaven.

Nosaltres filarem prim en aquesta qüestió i els premis s'apartaran radicalment de la línia que seguien fins ara, que hi havia un premi per a la millor versió original catalana i un altre per a la millor pel·lícula. Aquest últim, com que no n'especificava la llengua, gairebé sempre era en espanyol. D'ara endavant hi haurà dos premis: un per a la millor pel·lícula en llengua catalana i un altre per a la millor en llengua no catalana. A Catalunya es produeix també en anglès, en espanyol, en francès o en àrab, i totes aquestes llengües podran entrar en el segon apartat. A mi em sembla que la divisió "llengua catalana" i "llengua no catalana" és tota una declaració de principis en el sentit que ens tractarem a nosaltres mateixos amb normalitat i no pas amb mar-

pot aportar, perquè diluir-te en una massa angloparlant o hispanoparlant és desaparèixer. La teva llengua demostra que ets especial, que tens un punt de vista propi, i l'Acadèmia cana- litzarà tot això.

Suposo que una de les raons de la creació de l'Acadèmia catalana és evitar la invisibilitat nacional del cinema català. El problema d'i- dentificació internacional del nostre cinema és doble: d'una banda, a efectes legals és vist com a cinema espanyol; de l'altra, Espanya no el considera seu precisament perquè és català.

És que per rebre una subvenció et fan signar un paper dient que la teva pel·lícula és espanyola. Les pel·lícules s'han de nacionalitzar. Això no ho veig clar, però funciona així perquè es tracta d'institucions estatals i d'impostos públics procedents d'un Estat en concret. També t'he de dir que quan l'Albert Serra o en Marc Recha van a Cannes, la seva pel·lícula en català no es veu com a cinema espanyol. No sabria dir-te com la classifiquen, però no pas com a cinema espanyol perquè la pel·lícula no és en aquesta llengua. Una altra cosa és a efectes administra- tius. En tot cas, l'objectiu de l'Acadèmia és que nosaltres ens creguem que tenim un cinema propi per poder professionalitzar la promoció de la nostra cinematografia i evitar que ens la promocioni Espanya. Entre altres coses, perquè mai no hi posarà el mateix èmfasi que nosaltres. De la mateixa manera que sabem que és impos- sible que a l'Estat espanyol hi hagi un president català, també sabem que és impossible que enviïn als Oscars una pel·lícula en català. I és que si una cosa tenen clara els espanyols és que el català no és espanyol.

Ja que has esmentat l'Albert Serra, aquesta frase és seva: "La major part dels films triomfa- dors a Madrid són catalans, però l'Acadèmia estatal no és ni representativa ni prou sensible amb el cinema català".

No és representativa, perquè no el representa. Nosaltres tenim un enorme potencial creatiu que es fa evident cada any quan veiem que molts dels professionals nominats o guardonats en els premis internacionals són catalans. Per tant, no té sentit que nosaltres els donem un reconeixement inferior.

En el món de les lletres, és literatura anglesa tota obra escrita en anglès i és literatura catalana tota obra escrita en català, independentment de l'origen de l'autor i del seu lloc de residència. En el món del cinema és més com- plex, ja que és el capital invertit en la producció el que determina la nacionalitat d'una pel·lícu- la.

La llei, a Catalunya, diu que tot guió que tingui un 51% en català es considerarà versió original catalana, i això és molt perillós perquè no es tracta de percentatges. Es tracta de si tota la pel·lícula està rodada en una llengua en concret, independentment que els personatges parlin en algun moment una altra llengua. Tot el que no sigui això és perillós, perquè el productor pot

estar temptat de manipular el guió a fi d'acon- seguir una subvenció.

Un altre problema important que té el cinema català, per bé que és inherent a la situació del país, és el de la llengua. Fa 33 anys que Franco és mort, però les possibilitats de veure cinema en llengua catalana són gairebé les mateixes.

Me'n faig creus. No entenc com la societat no s'alça per exigir el bilingüisme a les sales cine- matogràfiques. Si la societat és bilingüe, con és que aquest bilingüisme no es veu al cinema? És una vergonya que en ple segle XXI no tinguem el 50% de les pantalles amb pel·lícules doblades o subtítulades en català. Els exhibidors diuen que la gent no hi va, que les sales són casa seva i que el mercat és lliure... Curiosament, però, el cinema espanyol està exempt de tot això. Cosa que demostra que no pots normalitzar la teva vida i la teva llengua fins que no tens un Estat. El cinema és una expressió d'Estat.

Fa uns anys, els nostres polítics van anar a Hollywood a parlar amb les majors sobre el doblatge al català, però les majors els van dir que no volien gastar més diners i que, arribat el cas, s'estimarien més no estrenar les seves pel·lícules a Catalunya. Els polítics s'ho van creure i van tornar amb la cua entre cames. Tu creus que els nord-americans renunciarien a ingressar deu milions d'euros a Catalunya, posem per cas, per no gastar-se els 15.000 euros que costa un doblatge mitjà?

Si vas a un vídeoclub trobaràs que la majoria de pel·lícules que han estat doblades al català són en espanyol. El doblatge català ha desaparegut. Jo, per exemple, vaig doblar les versions catala- na i espanyola de *La ruta hacia El Dorado*, però si vas a la botiga només trobaràs la versió espanyola o l'anglesa. En canvi, si vas a Internet, sí que la trobes en català. La indústria cinematogràfica és absolutament estatalista i el consumidor ho accepta perquè pensa que el cinema és un tema d'Estat. No sé per què els polítics es van creure això que dius, però és evi- dent que si nosaltres féssim unes lleis fermes es veurien obligats a respectar-les com respecten les lleis espanyoles. Em sembla que haurem d'esperar a tenir un Estat perquè el cinema es normalitzi al nostre país. Jo mateix, quan vull veure una pel·lícula en català amb la meua filla he de començar a fer rutes per anar-hi i des- prés, quan hi arribo, el cinema és ple. Tot ple- gat és un tema d'immaduresa nacional.

Amb relació al famós Manifiesto por la lengua común, signat per un conjunt de nacionalistes espanyols en contra de la llengua catalana, l'Associació d'Actors i directors de Catalunya ha contestat que és "ridícul" que algú plantegi que "una llengua que compta amb 450 milions de parlants pot patir algun mal per part d'una altra que la parlen set milions de persones".

Completament d'acord. A més, aquest Manifiesto parteix d'una premissa absurda quan diu que l'espanyol és la llengua comuna.

ginalitat. Als Oscar sempre fan conya i se'n foten de les pel·lícules nominades, però mai del país o del cinema nord-americà. Nosaltres farem un programa d'escalfament previ a la gala amb un presentador estrella i coneixerem les pel·lícu- les nominades i els seus creadors. El sentit de l'humor i la capacitat de fote's d'un mateix són bàsics a la vida, però no pas carregant-nos el cinema català. Vull dir que es pot fer broma sobre un títol o sobre l'objectiu narratiu d'una pel·lícula, però mai sobre la cinematografia cata- lana. Necessitem institucions que ens facin creure en nosaltres mateixos i l'Acadèmia és un gest d'autoafirmació com a representant d'un idioma cinematogràfic que es diu català i que ens fa únics al món. En un món globalitzat, ser únic és vital. I això, en lloc de treure't espectadors, te'n

La meua llengua comuna és el català independentment de les llengües que parli amb persones d'altres orígens.

L'Associació també ha dit que troba a faltar que persones no catalanes, tant del món de la cultura com empresaris que operen a Catalunya i que coneixen el país, es pronuncin contra els atacs que rep la llengua catalana. Quina és la psicologia de l'actor o del director d'esquerres espanyol?

Espanyolista. L'esquerra i el progressisme a Espanya viuen en un atzucac. Espanya no és una unitat nacional en si mateixa, sinó que és una suma de nacions, i això posa en dubte l'espanyolitat de tota aquesta gent. A partir del moment que Espanya assumeix que és una suma de nacions sotmeses a la nació castellana té un problema d'identitat. Té una dreta imperialista i opressora i una esquerra que, si es posa a favor nostre, nega l'espanyolitat de l'Estat.

Un dels sectors que més s'oposen a la normalització lingüística en el cinema són els exhibidors. Què passa amb els exhibidors?

Passa que els exhibidors són terriblement conservadors i diuen que la gent que veu cinema en espanyol és més nombrosa que la que el veu en català. Però, és clar, es tracta d'una inèrcia, i si no es trenca la inèrcia normalitzant la llengua com s'ha fet a la televisió, no avancem. De tota manera, entenc que un exhibidor tingui dret a tenir por. Qui no té dret a tenir-ne són els polítics, que haurien de fer lleis dignes en defensa del nostre idioma.

Un altre enemic de la llengua catalana al cinema, en aquest cas enemic psicològic, és l'acomplexament de molts cineastes que roden en espanyol perquè el català els sembla poca cosa. No fa gaire, Judith Colell, deia que roda en espanyol "per arribar a més gent".

Potser arribi a més gent, però perd autenticitat perquè la seva pel·lícula *53 días de invierno*, rodada íntegrament a Barcelona i amb un 99% del repartiment català, no deixa de ser una còpia defectuosa de l'espanyolitat. Es nota que els intèrprets no són hispanoparlants. El públic no te'l porta una llengua determinada, sinó la qualitat de la pel·lícula. *Good Bye, Lenin!*, que era en alemany, va ser un èxit mundial.

No creus que la intenció d'arribar a més gent acostuma a ser una excusa que amaga una visió hispanocèntrica de la vida? Si veritablement fos aquesta la raó, el més lògic seria rodar totes les pel·lícules directament en anglès.

Sí, però no poden fer-ho en anglès perquè no en saben. Per tant, poden arribar a més gent però només fins a on el seu saber els ho permet. I si aquest saber s'acaba amb l'espanyol, no poden anar més enllà. Aquesta gent acostuma a dir que l'idioma no importa, que l'important és el que s'explica. Però això és mentida, perquè un idio-

ma et referència una pel·lícula de dalt a baix. Des dels referents literaris dels personatges fins a la ciutat on passa l'acció. Els personatges necessiten una concreció i la llengua els la dona. Està bé que tots els cineastes desitgin que la seva obra sigui universal, però a aquesta universalitat només s'hi arriba a través del que és local i concret. Els personatges d'un film viuen en realitats lingüístiques i culturals concretes i això els defineix. No és possible imaginar-se els personatges de Woody Allen sense emmarcar-los entre el carrer 42 i la Setena de Manhattan. I el mateix podem dir de Pedro Almodóvar i de l'espanyolitat del seu cinema. La Manxa el fa immensament universal. El problema és que no és normal rodar en català al nostre país i la gent no vol ser anormal. La Judith Colell no roda en català perquè el seu món és espanyol, i en aquest món ella no voldria ser catalana. Però aquest és el seu problema.

Sembla una incongruència que els cineastes catalans que menyspreen el català per "localista" siguin els mateixos que paguen entrada per veure pel·lícules en suec, en danès o en neerlandès.

I en àrab o en hindi. El nostre és un país de gent disposada a sortir al carrer pels conflictes més llunyans, però que considera inferior el que passa aquí. És el símptoma d'aquesta cosa que tu coneixes molt bé i que no volem acceptar, perquè ens fa indignes, però que forma part de la nostra manera de ser.

Justament si hi ha una cosa que singularitza la cinematografia catalana de les altres cinematografies, i que caldria aprofitar com a imatge de marca, és la llengua.

És únicament la llengua, perquè és la llengua el que marca els paràmetres de la teua pel·lícula. Per això el català té tants enemics, perquè és una imatge de marca, i per això, quan el cinema en català va pel món, els espanyols tenen molts problemes per admetre'l com a espanyol. Això va passar amb *Les mans buides*, de Marc Recha, que es va estrenar en versió original a Espanya, però la distribució es va fer amb el títol de *Las manos sucias*. És a dir, que el distribuïdor va traduir-lo malgrat que no hi havia cap còpia doblada a l'espanyol. La catalanofòbia és ben vigent, encara que hi hagi gent que no la vulgui veure. El que fa Judith Colell amb la seva pel·lícula en espanyol és dir: "No sóc catalana, accepteu-me". Si el cinema rodat en català fos acceptat a l'Estat de la mateixa manera que ho és el rodat en espanyol, molts cineastes rodarien en català. La major part dels actors catalans són catalanoparlants i, a més, són molt més bons en aquesta llengua. Però si treballen en espanyol no és pas per tenir més mercat, sinó perquè no se'ls tanqui el que tenen. I això passa perquè molta gent, pel sol fet de ser una pel·lícula en català, ja no anirà a veure-la. Espanya viu una contradicció molt gran, i nosaltres diem: "D'acord, ja canviem nosaltres". I aleshores ens justifiquem

dient que canviem d'idioma per obrir-nos, però en realitat canviem d'idioma perquè no ens excloguin.

Què passa quan un actor ha de treballar en una llengua que no és la seva, encara que la parli bé?

Hi ha actors que són realment bilingües, com ara la Mercè Sampietro o en Josep Maria Pou, perquè dominen perfectament els dos idiomes. Però és evident que els personatges d'Antonio Banderas fets a Hollywood són molt més primis i menys interessants i polièdrics que els que feia a Espanya.

El Viggo Mortensen que actuava en espanyol a *Alatriste*, per exemple, estava molt per sota del que ho feia en anglès a *Promeses de l'Est*.

Exacte. A *Promeses de l'Est* parla amb accent rus, però parla en anglès. Tu pots fer-te estranger del teu propi idioma, però fer-te propietari de l'idioma d'un altre és molt difícil. A *Alatriste*, en Viggo Mortensen estava tan preocupat perquè el seu espanyol sonés com el dels altres, que s'oblidava del seu personatge.

Com s'entén que Woody Allen mostri Barcelona arreu del món i que directors de Catalunya com Juan Cruz i José Corbacho l'amaguin? A *Cobardes*, per exemple -amb subvenció de la Generalitat, de TV3 i de l'Ajuntament de l'Hospitalet-, els directors fan mans i mànigues perquè ningú no sospiti que és una pel·lícula catalana.

En Cruz i en Corbacho, malgrat que no ho diguin, saben que Catalunya, com a país, és un problema per a Espanya i, amagant-lo, eviten que els espanyols es mirin al mirall i vegin allò que no volen veure. Els catalans sabem que no som estimats a Espanya, sobretot si no parlem la llengua espanyola.

I encara que la parlis tampoc.

Tampoc. No respecten més l'Albert Boadella perquè s'hagi convertit en un botifler. Quan l'hagin utilitzat el llençaran com un kleenex. Em sembla que el cinema és la punta de l'iceberg de totes les incongruències de l'Estat. I *53 días de invierno* o *Cobardes* són una prova de fins a quin punt es pot amagar la identitat catalana encara que les institucions catalanes hi hagin posat diners.

On tindrà la seva seu, l'Acadèmia del Cinema Català?

La seu de l'Acadèmia, ara mateix, és el Col·legi de Directors de Catalunya, però tindrem un edifici propi que està en fase d'estudi.

Si el lector està interessat a conèixer altres aspectes relacionats amb l'Acadèmia, ho pot fer a través la seva pàgina web: www.academiacinematocatala.cat